

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΠΑΤΣΗΣ

Η δημιουργία εθνικών επετείων στον κόσμο της παγκοσμιοποίησης και της κυριαρχίας της εικόνας: η οιονεί επέτειος των γεγονότων της πλατείας Τιενανμέν του Πεκίνου

ΘΑΝΑΣΗΣ Ν. ΜΠΟΧΩΤΗΣ

**Σειρά Δημοσιεύσεων Ιστορικού Τμήματος
Αρ. 4**

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2020

Η δημιουργία εθνικών επετείων στον κόσμο της παγκοσμιοποίησης και της κυριαρχίας της εικόνας: η οιονεί επέτειος των γεγονότων της πλατείας Τιενανμέν του Πεκίνου.¹ (Θανάσης Ν. Μποχώτης)

Κάθε χρόνο την 5η Ιουνίου, τα ΜΜΕ μας θυμίζουν την αιματηρή καταστολή της εξέγερσης της πλατείας Τιενανμέν (τη νύχτα της 4ης προς 5η Ιουνίου 1989), με τη φωτογραφία του άνδρα που μένει όρθιος μπροστά από μια σειρά αρμάτων μάχης της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, εμποδίζοντάς τα να προχωρήσουν και να συνεργήσουν στην καταστολή. Πρόκειται για τον άνθρωπο του τανκ («tankman»), όπως αποκαλείται συνήθως. Λιγότερο ή και καθόλου γνωστό παραμένει το άγαλμα της «θεάς της δημοκρατίας και της ελευθερίας», ύψους 10 μέτρων, από γύψο και πεπιεσμένο χαρτί τοποθετημένο πάνω στον μεταλλικό του σκελετό, το οποίο είχαν ανεγείρει οι σπουδαστές ακαδημιών τέχνης για να το τοποθετήσουν στρατηγικά απέναντι από την τεράστια εικόνα του Μάο τσε Τουνγκ που δεσπόζει στην πλατεία, στο σημείο όπου ο τελευταίος είχε ανακηρύξει την ίδρυση της ΛΔΚ την 1η Οκτωβρίου 1949. Το άγαλμα καταστράφηκε τη νύχτα της καταστολής, αλλά έχει αναπαραχθεί πιστά, όχι όμως με δουλική αντιγραφή, στο Χονγκ Κονγκ (ΧΚ) και στην αντίπερα όχθη του Βόρειου Ειρηνικού, δηλαδή στον Καναδά και στις ΗΠΑ. Μάλιστα στο ΧΚ και στις ΗΠΑ (Ουάσινγκτον) εντάσσεται σε εκδηλώσεις μνήμης για το γεγονός.

Στην ηπειρωτική Κίνα η επέτειός του δεν συνοδεύεται από δημόσιες εκδηλώσεις μνήμης, καθώς απαιτείται η σχετική άδεια των αρχών. Αυτή δεν δίνεται, αντίθετα ακολουθείται μια πολιτική πρόληψης και αποτροπής μνημονικών εκδηλώσεων· ώστε οι τελευταίες διεξάγονται μόνο κατ' ιδίαν. Τη μνήμη των νεκρών της εξέγερσης τιμούν από το 1990 και έπειτα με νυχτερινή συγκέντρωση στην οποία κρατούν αναμμένα κεριά οι πολίτες του ΧΚ, ενώ από το 2016 κ.ε., όταν και επικράτησε στην Ταϊβάν η παράταξη που τάσσεται κατά της προσέγγισης με τη ΛΔΚ, το κοινοβούλιο του νησιού τιμά τη μνήμη των θυμάτων και διακηρύσσει την ανάγκη η ηγεσία του Κομμουνιστικού Κόμματος Κίνας να ανακοινώσει τον αριθμό τους, τα ονόματά τους, να αναλάβει τις ευθύνες της για το γεγονός και να ανοίξει έναν δημόσιο διάλογο γι' αυτό. Το τελευταίο αυτό αίτημα επαναλαμβάνει στην ετήσια επέτειο της Τιενανμέν το υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ με ανακοίνωσή του.

¹ Το κείμενο αυτό περιέχει μια θεματική και ορισμένες υποθέσεις εργασίας, οι οποίες αφορούν ένα τμήμα ευρύτερης έρευνας για τη μνήμη των γεγονότων της Τιενανμέν.

Θα δοκιμάσουμε να εξηγήσουμε την εμφάνιση οιονεί «εθνικών» επετείων από την κοινωνία του ΧΚ και το κράτος της Ταϊβάν, εναντίον της αποσιώπησης του γεγονότος από τη ΛΔΚ. Ένα ερώτημα είναι αν η διεξαγωγή τέτοιων μνημονικών εκδηλώσεων οφείλεται μόνο σε ένα γεγονός περιφερειακής σημασίας, δηλαδή στην ύπαρξη δύο κρατών που διεκδικούν την κουλτούρα της Κίνας (ΛΔΚ και Ταϊβάν), ή και τριών, αν θεωρήσουμε ότι η διαφορετική θεσμική οργάνωση και οικονομική λειτουργία του ΧΚ (όπως και η καντονέζικη διάλεκτος) προσδίδει στη συλλογική μνημονική κουλτούρα του τη διάσταση μιας τρίτης εκδοχής της Κίνας.

Αν οι ιδέες των πολιτών του ΧΚ και των ταϊβανέζων αξιωματούχων υπέρ της αναγνώρισης του γεγονότος από την ΛΔΚ είναι αυτές του δημοκρατικού καταλογισμού και κατ' επέκταση του εκδημοκρατισμού της, τότε θα πρέπει να ανατρέξουμε στις διεθνείς ιδεολογίες και στις πραγματικότητες στις οποίες εντάσσονται, για να εξηγήσουμε την εμφάνιση και την τάση σταθεροποίησης αυτών των επετείων. Το ιδιαίτερο καθεστώς του ΗΚ και η διακριτή κρατική υπόσταση της Ταϊβάν ήταν αποτέλεσμα του αποικιοκρατικού και του νεοαποικιοκρατικού παρελθόντος τους, αντίστοιχα. Τούτες οι διοικήσεις και τα κράτη έχουν καθοριστικό ρόλο στην οικονομική δραστηριότητα της ζώνης του Ειρηνικού, όπου συμμετέχουν και οι ΗΠΑ, μέχρι πρότινος αναμφίβολου εγγυητής της παγκοσμιοποίησης και χειριστής της γλώσσας της δημοκρατίας, της ελευθερίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε σχέση με την επέτειο της Τιενανμέν.

Οι ΗΠΑ (αυτο)προβάλλονται ως ο φυσικός και πρωταρχικός θεματοφύλακας αυτών των αξιών και επομένως ως ο κατεξοχήν αρμόδιος να απονέμει την ιδιότητα του αγωνιστή της ελευθερίας και των δικαιωμάτων ή να την αρνείται. Αξίζει λοιπόν να τεθεί το ερώτημα αν η εν λόγω μνημονική τους πολιτική μπορεί να θεωρηθεί ως έκφραση ενός επηρμένου εθνοκεντρισμού, ενός εθνικού εγωισμού.

Από την άλλη πλευρά η κυβέρνηση της ΛΔΚ, στις πρόσφατες απαντήσεις της στις επετειακές διεκδικήσεις των ΗΠΑ, υπερασπίζεται υπόρρητα την αποφυγή ένταξης των γεγονότων της Τιενανμέν στη δημόσια μνήμη της χώρας της. Το κάνει αυτό προχωρώντας πέρα από τη συνήθη απαίτηση της μη ανάμιξης στα εσωτερικά της. Ασκει κριτική στις ΗΠΑ για την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο εσωτερικό τους από την άποψη της ελευθερίας (και όχι της ισότητας). Μπορούμε να αναρωτηθούμε αν, με αυτό τον τρόπο, τείνει να εμφανίζεται ως πιο φερέγγυος υποστηρικτής της παγκοσμιοποιημένης

οικονομικής ανάπτυξης και της ελευθερίας, από την άποψη της «κυβερνησιμότητας» και όχι της δημοκρατίας.

Θα επιχειρηθούν και ορισμένες διαπιστώσεις και υποθέσεις για τη συνέχεια και τον μετασχηματισμό της επετειακής κουλτούρας των εθνών της Δύσης, όπως διαφαίνονται στις συστηματικές μνημονικές τους αναφορές στην αιματηρή καταστολή της Τιενανμέν. Αυτές περιέχουν παραστάσεις και παραστατικά μέσα συνηθισμένα στη μνημονική κουλτούρα του δυτικού 20ου αι., αλλά περιλαμβάνουν κυρίως το κατεξοχήν μέσο του όψιμου 20ου και του 21ου αι.: την εικόνα (της κοινωνίας του θεάματος).